

*Коломійченко Марина Михайлівна,
аспірантка Ніжинського державного університету
імені М. Гоголя
bliznyuk_m@mail.ru*

ДО ПИТАННЯ ПРО КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕАТРУ

Мета роботи. В статті розглянуто сутність поняття «потенціал», виявлено і охарактеризовано складові компоненти культуротворчого потенціалу театрального закладу на прикладі діяльності Ніжинського академічного українського драматичного театру імені М. Коцюбинського. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні термінологічного, системного, когнітивного методів. Зазначений методологічний підхід дозволяє вивчити термін «потенціал», дослідити та проаналізувати позначувані ним поняття. Описується структура матеріального та нематеріального ресурсу театру. Використання культурологічного підходу дозволяє проаналізувати потенціал театру як культурного феномену. **Наукова новизна** полягає у виявленні впливу культуротворчого потенціалу театру на формування міської культури; аналізі ресурсу, резерву та можливостей Ніжинського академічного українського драматичного театру імені М. Коцюбинського. **Висновки.** Осмислено поняття «потенціал» та визначено потенціал театрального закладу. Потенціал характеризується трьома рівнями: досягнутим, наявним та перспективним. Виявлено ресурс, резерв та можливості Ніжинського театру.

Ключові слова: потенціал, культуротворчий потенціал, ресурс, резерв, можливості, театр, культура, творчість.

Коломійченко Марина Михайлівна, аспірантка Нежинского государственного университета имени Н. Гоголя

К вопросу про культуротворческий потенциал театра

Цель работы. В статье рассмотрены сущность понятия «потенциал», обнаружено и охарактеризованы компоненты культуротворческого потенциала театрального заведения на примере Нежинского академического украинского драматического театра имени М. Коцюбинского. **Методология исследования** заключается в применении терминологического, системного, когнитивного методов. Указанный методологический подход позволяет изучить термин «потенциал», исследовать и проанализировать обозначаемые им понятия. Описывается структура материального и нематериального ресурса театра. Использование культурологического подхода позволяет проанализировать потенциал театра как культурного феномена. **Научная новизна** заключается в выявлении влияния культуротворческого потенциала театра на формирование городской культуры; анализе ресурса, резерва и возможностей Нежинского академического украинского драматического театра имени М. Коцюбинского. **Выводы.** Осмысленно понятие «потенциал», определен потенциал театрального заведения. Потенциал характеризуется тремя уровнями: достигнутым, имеющимся и перспективным. Выведено ресурс, резерв и возможности Нежинского театра.

Ключевые слова: потенциал, культуротворчий потенціал, ресурс, резерв, возможности, театр, культура, творчество.

Kolomiychenko Maryna, postgraduate student, Nizhyn Gogol State University

Regarding the question about the culture creating potential of the theatre

Purpose of Article. In the article the nature of the notion of the word “potential” is highlighted. The components of the culture creating potential of the theatrical establishment are

*analysed and characterized with the example of the activity of Nizhyn Academic Ukrainian Dramatic Theatre after M. Kotsyubynskiy. **Methodology.** The research methodology includes terms-related, system and cognitive methods. This methodology approach allows us to study the term of “potential”, to research and analyse the notions, defined by it. The structure of the tangible and non-tangible resources of the theatre has been described. The cultural studies approach allows us to analyse the potential of the theatre as a cultural phenomenon. **Scientific novelty.** The scientific novelties of the article are the detection of the the culture – creating potential of the theatre influence on the forming of the urban culture, the analysis of the capacity of reserve and potential of Nizhyn Academic Ukrainian Dramatic Theatre after M. Kotsyubynskyy. **Conclusions.** The notion of “the potential” is highlighted. The potential of the theatrical establishment is defined. The potential is characterized by three levels: achievements, available and prospective. The capacity of the reserve and potential of Nizhyn Theatre are analysed.*

Keywords: potential, culture creating potential, resource, reserve, possibilities, theatre, culture, creativity.

Актуальність теми дослідження. У формуванні культурного соціуму особлива роль завжди належала театру. «Театр ничуть не безделица и вовсе не пустая вещь... Это такая кафедра, с которой можно много сказать миру добра» писав М.В. Гоголь [5, 97]. І з цим не можна не погодитися. Театр з часу його виникнення (V ст. до н.е.) завжди був частиною світу, певним духовним засобом пізнання навколишньої дійсності. Ще Аристотель у своїй праці «Поетика» вказував на феномен «катарсису» або очищення людської душі через співпереживання. На сучасному етапі розвитку суспільства людина постійно стикається з різноманітними чинниками, що здійснюють негативний вплив на формування культурної особистості. Суспільство, де етично-моральні норми, цінності втрачили своє значення, а на перший план виступають псевдонорми, потребує особливого засобу формування свідомості. Саме багатогранність театру, невичерпність його можливостей відкриває новий шлях до генерації культурної особистості.

У своїх наукових працях такі дослідники, як О. Семашко, В. Ковтуненко справедливо зазначають, що театр більшою мірою, ніж інші мистецтва, є дзеркалом суспільства і, разом з тим, засобом діагностики, “діагностичною моделлю суспільства”. Тому актуальності набуває питання щодо потенціалу театру як закладу що формує культуру людини, міста, певного регіону.

Мета дослідження – з’ясувати сутність поняття «потенціал» та визначити культуротворчий потенціал театру (на прикладі Ніжинського академічного драматичного театру імені Михайла Коцюбинського).

Виклад основного матеріалу. Термін «потенціал» у етимологічному значенні походить від латинського «*potentia*» – сила, можливість, міць.

Застосування цього терміну в науці можна знайти у філософських працях Аристотеля, який розглядав акт і потенцію як основу онтологічного розвитку. Відповідно буття поділялося на «потенційне» та «актуальне», а становлення (розвиток) уявлялось як перехід від першого до другого. Водночас потенціал розглядався Аристотелем як здатність речі змінюватись, розвиватись і можливість усвідомлювати цей розвиток. Будь-яка річ має такі потенції – перехід до іншого стану і збереження свого стану незмінним [2, 358].

В різних джерелах можна знайти різні тлумачення цього поняття. Словник іншомовних слів тлумачить термін як «можливий, прихований», що не проявляється; володіє достатньою силою для прояву будь-яких дій [6, 473].

У Радянському Енциклопедичному словнику 2003 року видання потенціал визначається як джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути використані для вирішення якого-небудь завдання, досягнення певної мети; а також можливості окремої особи, суспільства, держави у визначеній галузі. Це тлумачення має в собі два аспекти: наявність ресурсів і цільову спрямованість їх використання [3].

Тлумачний словник української мови також під цим терміном розуміє «приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов» [4, 987].

Сьогодні наукова література має досить різноманітні визначення терміну потенціал, відповідно до різних сфер діяльності, груп явищ і процесів. Наведемо деякі з них.

Категорію «потенціал» дослідник І. П. Отенко розглядає з позиції можливості розвитку, вдосконалення, покращення результату. «Потенціал – поняття, що припускає як діалектичну єдність можливостей, так і процеси їх реалізації, тобто наявність необхідності і створення умов для їх реалізації. ... Процес реалізації залежить від об'єктивних факторів - можливостей, що визначаються станом об'єкту та оточуючого середовища, і суб'єктивних - здібностей їх усвідомлювати (процесу пізнання), створювати, використовувати і розвивати. Отже, потенціал включає суб'єкту (здібності) та об'єкту (можливості) складові, а також процеси, які їх поєднують - пізнання, реалізація, розвиток» [7, 173].

Соціально-економічні та гуманітарні науки сутність потенціалу тісно пов'язують з питанням співвідношення понять "ресурс", "резерв", "можливість", "результат діяльності", "властивість", "здатність". В культурологічному аспекті, найчастіше потенціал ототожнюється з ресурсами або їхньою сукупністю. Підтвердженням цьому може бути думка Л.І. Албакіна, який вважає, що потенціал – це «узагальнена, збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця і часу» [1, 146].

Отже, можна сказати що «потенціал» – це динамічне поняття, і саме з цієї позиції необхідно розглядати складові цієї категорії. Цікавим, на нашу думку, є авторський варіант тлумачення сутності поняття «потенціал» дослідника Реановича Е.А. Він розглядає потенціал за часовими параметрами: минуле (ресурс), теперішнє (резерв) і майбутнє (можливості). Це дає можливість виокремити кілька рівнів прояву потенціалу:

потенціал визначає минуле з точки зору відображення сукупності накопичених якостей, що обумовлює здатність до певної діяльності (потенціал набуває значення ресурсу);

Потенціал відображає теперішнє з точки зору практичного застосування і використання набутого (потенціал набуває значення резерву);

Потенціал зорієнтований на майбутній розвиток (потенціал набуває значення можливостей).

Автор пропонує графічне зображення даних висновків [8]:

Для вивчення потенціалу театрального закладу таке тлумачення терміну «потенціал» ми вважаємо найбільш прийнятним. Отже, спробуємо виявити ресурс, резерв і можливості Ніжинського театру.

До матеріального ресурсу належить вся матеріально-технічна база – освітлювальний цех, звуковий цех, гримерно-пастижерський, костюмерний, пошивочний, монтувальний цех. Функціонування театральних цехів, які забезпечують вистави декораціями, бутафорією, реквізитом, меблями, костюмами, гримом, освітленням та озвученням створюють художню образність вистав. Художній образ в свою чергу створює певне зорове, соціальне, історичне, побутове та психологічне середовище вистави, виявляє образи героїв і організовує сценічний простір.

Зала на 318 посадочних місць також частина матеріального ресурсу. Враховуючи кількість місцевого населення, а це 74,1 тисяч, можна зробити висновок, що театр в змозі задовольнити культурні потреби ніжинців.

Таким чином можна стверджувати, що матеріальний ресурс театру досить потужний, аби забезпечити повноцінне функціонування театрального закладу.

До нематеріального ресурсу театру можна віднести – творчий склад, до якого належать:

Юрій Муквич – заслужений працівник культури України, генеральний директор;

Алла Соколенко – народна артистка України, художній керівник театру;

Костянтин Богомаз – головний балетмейстер театру;

Неля Покотилова – помічник режисера;

Ірина Панькевич – керівник літературно-драматичної частини.

11 артистів драми: Галина Коршикова, Андрій Мазепа, Андрій Буняєв, Людмила Савич, Людмила Муквич, Алла Кікенко, Юлія Пилипенко, Анжела Данильчук, Олена Булах, Валентина Мухінська, Наталя Прокопенко;

8 артистів балету: Олександр Крутько, Лариса Нечваль, Альона Муквич, Альона Маркович, Юлія Пархоменко, Олександр Репях, Анна Рибалко, Руслан Репях.

Головного режисера в театрі немає, як немає жодного професійного режисера з вищою освітою у творчому складі театру. Постановкою вистав, театралізованих концертів займаються запрошені режисери різних театрів України,

а також художній керівник театру Алла Соколенко та артистка драми Людмила Савич.

До нематеріального ресурсу можна віднести і репертуар театру. У репертуарі театру 62 постановки, серед яких 34 діючі і 28 в резерві.

12 драматичних вистав: «Борітеся – поборете, вам Бог помагає» за творами Т.Г.Шевченка, «Остання любов Тараса Шевченка або Грішниця» О.Забарного, «Ніч на полонині» О.Олеся, «Саламанчина печера» Мігеля де Сервантеса, «Казаніада» О.Петрова, «Ой зав'ю вінки та на всі святки», «Безіменна зірка», «Амор кохано ітально» Альдо Ніколаї, «Зачарована Десна» О.Довженка, «Циганка Аза» М.Старицького, «Ніч під Івана Купала» М.Старицького, «Марія Заньковецька» Л.Новоградського та І.Рябокляча.

12 комедійних: «Останній гречкосій» О. Огородника, «Обережно – жінки!» А.Курейчика, «За двома зайцями» М.Старицького, «Пробач мені.., або замовляю любов...» Т.Іващенко, «А ми вас обдурили», «Ханума» А.Цагареллі, «Містер Іцик» О.Петрова, «Стриптиз» О.Мардань, «Одруження» М.Гоголя, «Тільки ти і... я» П.Гладилін, «Квартет для двох» А.Крима, «У джазі тільки дітчата» І.Даймонда.

18 дитячих вистав: «Подарунок для Діда Мороза», «Пригоди Каштанчика», «Принцеса без горошини», «Нові пригоди Нового Року», «Незвичайні пригоди Чарівного Дзеркала», «Найкращий у світі тато», «Таємниця курочки Ряби», «Як Ехо, Оха, Уха Новий рік рятували», «Пригоди домовичка Кузі», «Всі миші люблять сир», «Золота грамота», «Нові пригоди Попелюшки», «Пригоди принцес у казкову ніч», «Скарби капітана Флінта», «В ніч під Новий рік», «Три Діди Морози», «Пригоди Лиса та Кроля», «Маленька Баба Яга».

20 театралізованих концертів: «Кохай і завжди будь собою», «Як козаки на Олімпі побували», «У чарівну купальську ніч...», «Ніч перед Різдом», «Кохання... в нашому дворі», «Святкова весна по-ніжинськи» «Новорічні вечорниці в Берендіївці», «Хотів би птахом бути я твоїм», «Я розкажу вам пісню», «Новорічне сватання на Гончарівці», «За день до прем'єри. Хто так як ми сміється над собою», «Пісня серця», «Дванадцята ніч», «Чи є у світла тінь», «Селя-ві», «За тебе я Всевишнього молю», «2006-та казка Шехеразеди», «Любов та нечиста сила», «З Новим Роком! На «Олімпі!»», «Великодній концерт-гаївки.»

В резерві 28 постановок, які відновлюються при необхідності. В основному – це тематичні театралізовані концерти, а також дитячі вистави. Відповідно до цього в творчих цехах зберігаються декорації, фонди записів музики, шумів, костюми і т.д.

Маючи достатній ресурс, театральний заклад має можливість створювати різноманітні постановки за жанром та стилем. А відтак – розширити репертуар. Проте не завжди колектив має такі можливості, через брак акторів-чоловіків у творчому складі. Основним же завданням театального закладу має стати створення потужного культурного продукту. Керівництво театру робить поступові зрушення для цього: в планах творча співпраця з сучасними авторами – Недою Нежданною, Анатолієм Кримом, Олександром Афанасьєвим, Олександром Марданем.

Важливим здобутком Ніжинського театру можна назвати започаткування адміністрацією та художнім керівництвом театру у 2004 році проведення театрального фестивалю у м. Ніжині. «Міжнародний театральний фестиваль жіночої творчості ім. Марії Заньковецької» проходить раз на рік у жовтні місяці під гаслом: «Театр як засіб взаємного розуміння та підвищення ролі жінки в популяризації та розвитку українського та світового театрального мистецтва» і присвячується видатній актрисі – першій Народній артистці України – Марії Костянтинівні Заньковецькій. Серед учасників фестивалю – колективи театрів України, колективи театрів із-за кордону, запрошені гості.

Особливістю фестивалю є та вимога, що у виставах головна роль повинна бути обов'язково жіночого плану та виконуватися актрисою-жінкою. За 11 фестивальних років в ньому брали участь театральні колективи з різних регіонів України, а також Білорусії, Росії, Польщі.

Проведення такого фестивалю дає можливість обміну досвідом роботи театральних директорів, художніх керівників, режисерів, сценографів, композиторів, артистів – усіх творчих працівників театру; обговорення й вирішення проблем розвитку національного театрального мистецтва та їх взаємозбагачення під час творчих зустрічей, проведення прес-конференцій за участю державних, культурно-мистецьких організацій, установ та засобів масової інформації.

Крім того, ресурс і резерв театру створює можливість брати участь у інших театральних фестивалях. Так, за останні п'ять років театр побував з різними виставами в Смоленську на Міжнародному театральному фестивалі «Смоленський ковчег», Полтаві на відкритому регіональному фестивалі театрального мистецтва «В гостях у Гоголя», Коломиї на Всеукраїнському театральному фестивалі «Коломийські представлення», Миколаєві на Міжнародному театральному фестивалі країн Причорномор'я «НОМО LUDENS» («Людина, що грає»), Чернігові на Міжнародному фестивалі «Слов'янські театральні зустрічі».

Перспективними можливостями театру можна назвати озвучені у пресі плани генерального директора театру Ю. Муквича щодо відкриття театральної студії на базі театру.

Наукова новизна полягає у виявленні впливу культуротворчого потенціалу театру на формування міської культури; аналізі ресурсу, резерву та можливостей Ніжинського академічного українського драматичного театру імені М.Коцюбинського.

Висновки. Отже, узагальнюючи думки різних авторів стосовно визначення категорії «потенціал», можна зазначити, що він уявляє собою наявні (реальні) або приховані сукупні можливості, ресурси, резерви, запаси, що використовуються чи можуть бути використані або мобілізовані для досягнення певної мети, рішення певної задачі, виконання цілеспрямованої роботи в якій-небудь галузі, ділянці, сфері. З одного боку потенціал – це накопичені ресурси та наявні резерви, які використовуються або можуть бути використані для досягнення визначної мети. З іншого – це невикористані можливості підвищення ефективності діяльності. Тобто потенціал характеризується трьома рівнями: досягнутим, наявним та перспективним. Все це ми проаналізували на прикладі

Ніжинського академічного українського драматичного театру імені М. Коцюбинського. Культуротворчий потенціал цього театрального закладу здатний встановлювати міжкультурні зв'язки, формувати культурний простір міста. І одним з основних завдань повинно стати підвищення культуротворчого потенціалу Ніжинського театру.

Література

1. Албакин. Л.И. Неиспользованный шанс: Полтора года в правительстве / Леонид Абалкин. — М.: Политиздат, 1991. — 304 с.
2. Аристотель. Сочинения в 4-х томах. Т. 1. / АН СССР, Институт философии: Под ред. В.Ф. Асмус. — М.: Мысль, 1975. — 550 с.
3. Большая советская энциклопедия. — Научное издательство «Большая Российская Энциклопедия», «Гласнет», 2003.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.: Ірпін': ВТФ «Перун», 2004 — 1440 с.
5. Гоголь Н.В. Выбранные места из переписки с друзьями. Санкт-Петербург. Издательский дом «Азбука классика». 2008. — 317 с.
6. Комлев Н.Г. "Словарь иностранных слов". 2006 — 672 с.
7. Отенко И.П. Стратегическое управление потенциалом предприятия: научное издание / И.П. Отенко. - Харьков: ХНЗУ, 2006. - 256 с.
8. Реанович Е.А. «Смысловые значения понятия «потнциал»» // МНИЖ . 2012. №7-2. Электронный источник <http://research-journal.org/economical/smyslovye-znachenie-ponyatiya-potencial/>
9. Головний портал Ніжина <http://www.mynizhyn.com/>
10. Офіційний сайт Ніжинського академічного українського драматичного театру ім. М.Коцюбинського <http://www.nezhin-dram.in.ua/>

References

1. Albakin, L.I. (1991). Missed Chance: A Year and a half in the Government. Moscow: Politizdat [in Russian].
2. Aristotle, (1975). Works in 4 volumes. Vol. 1. V. Asmus (Ed.). Moscow: Mysl [in Russian].
3. The Great Soviet Encyclopedia. (2003). Moscow [in Russian].
4. The Great Dictionary of Modern Ukrainian. V.Busel (Ed.). Kyiv: Irpin': VTF «Perun» [in Ukrainian].
5. Gogol, N.V. (2008). Selected Passages from his Correspondence with Friends. Sankt-Peterburg: «Azбука klassika» [in Russian].
6. Komlev, N.G. (2006). Dictionary of foreign words [in Russian].
7. Otenko, I.P. (2006). Strategic management of Enterprise potential: scientific publication. Kharkiv: KHNZU [in Ukrainian].
8. Reanovich, Y.A. (2012). Meanings of the concept of potential. MNIZh, 7-2. Retrieved from <http://research-journal.org/economical/smyslovye-znachenie-ponyatiya-potencial/> [in Ukrainian].
9. The main portal Nizhyn <http://www.mynizhyn.com/>
10. Official website Nijinsky Academic Ukrainian Drama Theater Kotsiubynsky <http://www.nezhin-dram.in.ua/>